

Л. М. НАУМОВА

доктор економічних наук,
професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності,
Херсонський національний технічний університет

**ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО
КОМПЛЕКСУ ДО КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА**

Наумова, Л. М. Економічні умови адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до конкурентного середовища [Текст] / Л. М. Наумова // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 96-104. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Досліджено економічні умови адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до конкурентного середовища. Визначено, що ефективність підприємства в галузі повинна визначатися ступенем адаптивності фактичного стану його потенціалу до необхідного, тобто базуватися на концепції «фактичний ефект / потенційний ефект». Зроблено висновок, що ефективність виробництва можна розуміти як ступінь оптимізації потоків застосовуваних обмежених ресурсів. Визначено умови та запропоновано шляхи стабілізації і розвитку галузі.

Ключові слова: рибогосподарський комплекс; потенціал; логістика; резерви.

L. M. NAUMOVA

Doctor of Sciences (Economics),
Professor,
Kherson National Technical University

**ECONOMIC CONDITIONS OF ADAPTATION OF FISHERY COMPLEX ENTERPRISES
TO COMPETITIVE ENVIRONMENT**

Abstract

The economic conditions of adaptation of enterprises of fishery complex to competitive environment are considered in the article. The effectiveness of the company of this industry should be determined by the degree of adaptability of the actual state of its capacity to the required one. That is to say, it should be based on the concept of "beneficial effect / potential effect". It is concluded that efficiency can be understood as the degree of optimization of flows of the limited resources that are used. The conditions are determined and the ways of stabilization and development of the field are worked out.

Keywords: fishery complex; potential; logistics; reserves.

JEL classification: L19

В умовах жорсткої конкуренції ефективність функціонування підприємств рибогосподарського комплексу характеризується здатністю постійно адаптуватися до змін навколишнього середовища. Із цих позицій багатьма сучасними вченими ефективність роботи підприємства оцінюється ступенем адаптації його потенціалу до зовнішніх змін. Стосовно до економічних систем адаптацію можна трактувати як механізм економічних і соціальних регулювань, що дозволяють системі зберігати (змінювати) напрямок і темп розвитку незалежно від впливу зовнішніх факторів.

Науковому дослідженню з питань економіки підприємств рибного господарства, а також їх адаптації до складних мінливих умов ринкової економіки присвячені публікації відомих українських вчених, серед яких: Гришова І. Ю., Довбиш О. Е., Киселев В. К., Козій С., Корельський В. Ф., Корчмит В. А., Красноруцький О. О., Ладонько Л. С., Лупенко Ю. О., Митяй О. В., Наумов О. Б., Скупський Р. М., Шабатура Т. С., Язлюк Б. О., однак питання стратегічного розвитку підприємств у рибному господарстві залишаються малодослідженими і невирішеними, що й обумовило актуальність нашої роботи [1-10].

Мета – дослідити економічні умови адаптації підприємств рибогосподарського комплексу до конкурентного середовища.

Відносно до підприємства рибогосподарського комплексу адаптація означає процес приведення з мінімумом витрат часу й ресурсів фактичного стану потенціалу підприємства до необхідного з метою виживання й одержання переваг перед конкурентами

Звідси й ефективність такого підприємства повинна визначатися ступенем адаптивності фактичного стану його потенціалу до необхідного, тобто базуватися на концепції «фактичний ефект / потенційний ефект». При цьому приведення потенціалу підприємства рибогосподарського комплексу до зовнішніх вимог повинно забезпечуватися за наступними ознаками: номенклатура, якість й обсяг виробленої продукції, строки її поставки в необхідні місця реалізації, а також ціни, що забезпечують економічний розвиток підприємства в розглянутих умовах [3].

Забезпечити високий ступінь адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища можна тільки за рахунок реалізації його емерджентних властивостей. Слід зазначити, що емерджентність або системний ефект як властивість системи виконувати задану цільову функцію реалізується повною мірою тільки логістичною системою загалом, а не окремими її ланками або підсистемами.

Стосовно до підприємства рибогосподарського комплексу, що є складною штучною системою, як елементи системи можна виокремити сфери його господарської діяльності: постачання, виробництво, збут [7]. Самі по собі такі підсистеми не можуть дати якого-небудь ефекту, крім витрат, пов'язаних з їхнім функціонуванням. Але ефектом може виступати зміна витрат як всієї системи, так й її підсистем. У цьому випадку створення гнучких зв'язків між підсистемами підприємства дозволяє досягнути максимального ефекту по підприємству загалом – мінімум витрат у кожній з підсистем [1].

Відомо, що найкращий економічний результат функціонування підприємства не може бути отриманий при акценті на одну зі сфер його діяльності. Тільки створення гнучких зв'язків між елементами системи, заснованих на належній економічній взаємозалежності між ними, дозволяє домогтися максимального ефекту системи загалом [7].

Виходячи з того, що логістика розглядає підприємство як систему взаємозалежних потоків та її предметом виступають потокові процеси і їхня оптимізація, можна припустити, що підприємство функціонує ефективно тоді, коли

оптимально функціонують потоки [2]. Звідси зробимо висновок, що ефективність виробництва можна розуміти як ступінь оптимізації потоків застосовуваних обмежених ресурсів.

При цьому оптимізація має на увазі узгодження суперечливих економічних інтересів підрозділів підприємства і насамперед ланок його логістичного ланцюга з метою максимальної реалізації економічного потенціалу підприємства.

Якщо основним потоком промислового підприємства є матеріальний, то й погоджувати суперечливі інтереси підрозділів підприємства можна за допомогою його оптимізації. Іншими словами, рішення проблеми ефективності роботи підприємства складається в проведенні комплексу заходів із забезпечення оптимального рівня функціонування його матеріального потоку в логістичному ланцюзі в умовах зовнішнього середовища, що постійно змінюється.

Відповідно до принципу подвійності процесів споживання застосовуваних ресурсів проблему оптимізації матеріального потоку підприємства необхідно вирішувати у двох взаємозалежних напрямках:

- оптимізація руху матеріального потоку;
- оптимізація використання матеріального потоку [6].

Можна також припустити, що оптимізація витрат на рух матеріального потоку в логістичному ланцюзі підприємства приводить і до оптимізації часу проходження матеріального потоку по логістичному ланцюзі. Тим самим досягається оптимізація тривалості господарського циклу підприємства. Оптимізація руху хоча й є першочерговим завданням, але це не вирішує завдання оптимізації матеріального потоку загалом, тому що не враховується проблема використання застосовуваних ресурсів [8].

Співвідносячи фактично досягнутий економічний ефект підприємства з економічним потенціалом або оптимальним економічним ефектом, що відображає ціль його функціонування, можна судити про ступінь реалізації мети підприємства й, тим самим, про ступінь ефективності його функціонування. В умовах ринкової економіки виживання підприємств, завоювання ними конкурентних переваг можливо лише за умови їх обов'язкової безперервної організаційно-технічної перебудови з метою наближення реально існуючого виробництва до його оптимального проекту, що відповідає досягнутим рівням знань, техніки, технології, організації й управління виробництвом.

Зі сказаного випливає, що логістичний характер при розгляді сутності економічної ефективності виявляється при формуванні оптимального економічного ефекту, що містить у собі не тільки ефект від оптимізації використання обмежених ресурсів, але й економічний – від оптимізації руху матеріального потоку підприємства. Таким чином, логістичний критерій економічної ефективності в повному обсязі виражає принципи економічної динаміки підприємства і його виробничого процесу [2].

Виходячи з цього, а також враховуючи тенденції та особливості розвитку рибного господарства, необхідно виокремити такі завдання:

- продовження роботи по оновленню основних фондів підприємств на основі широкого впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, особливо щодо оновлення рибпромислового флоту та переробки водних біоресурсів;
- підвищення ефективності використання сировинних запасів;
- відтворення і охорона рибних запасів;
- забезпечення якості і розширення асортименту рибної продукції;
- здійснення структурної перебудови рибного господарства, сприяння розвитку підприємств і організацій усіх форм власності;

-
- розвиток міжнародного і науково-технічного співробітництва, зовнішньоекономічних зв'язків у галузі рибного господарства;
  - гармонізація законодавства України щодо якості рибопродукції до норм ЄС та інших країн світу [3; 7].

Для забезпечення сталого функціонування та розвитку рибного господарства необхідно прийняти відповідні законодавчі акти, зокрема Закон України про рибне господарство та Національну програму будівництва суден рибпромислового флоту України. Також необхідно внести зміни до чинних законів України, які передбачали б віднесення рибної продукції до сільськогосподарської, а підприємства рибної галузі – до сільськогосподарських товаровиробників.

Основними напрямками розвитку рибного господарства на найближчу перспективу є:

- збереження рибпромислової діяльності у виняткових економічних зонах іноземних держав та розширення рибальства у відкритих районах Світового океану;
- раціоналізація й інтенсифікація промислу в Азово-Чорноморському басейні, внутрішніх водоймах;
- інтенсифікація товарного виробництва та розвиток аквакультури;
- нарощування обсягів відтворення рибних запасів [7].

У разі відсутності допомоги держави промисел у відкритому Світовому океані та виняткових економічних зонах іноземних держав може повністю припинитися. Компенсувати такі втрати за рахунок інтенсифікації риболовства в Азово-Чорноморському басейні та внутрішніх водоймах неможливо. Тому, разом із розвитком аквакультури та рибальства у внутрішніх водоймах і Азово-Чорноморському басейні, необхідно зберегти і рибальство у відкритих районах Світового океану і виняткових економічних зонах іноземних держав. Цього вимагає не тільки забезпечення продовольчої безпеки, а і збереження статусу України як морської держави.

Рибальство у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні може не отримати належного розвитку через незадовільне екологічне становище водойм, напружений стан рибних ресурсів і недостатній обсяг рибоводно-меліоративних робіт та риборозведення.

Тому особливу увагу слід звернути на збереження і збільшення рибних запасів шляхом нарощування обсягів випуску життестійкої молоді цінних промислових видів риб у природні водойми і водосховища, Азовське та Чорне моря.

Для розширення робіт по відтворенню рибних ресурсів необхідно передбачити проведення реконструкції діючих та будівництво нових відтворювальних комплексів.

Реалізація зазначених напрямів розвитку рибного господарства повинна здійснюватися шляхом державного регулювання і управління водними живими ресурсами на основі наукових даних, моніторингу стану сировинної бази та контролю за рибальством.

Перспективи промислового використання живих ресурсів Азово-Чорноморського басейну мають визначатися насамперед з урахуванням стану його екосистеми. Стабільний розвиток промислу в Азовському та Чорному морях можливий лише при раціональному використанні і відтворенні живих водних ресурсів та широкому розвитку марикультури.

За умови стабільного відтворення рибних запасів в Азовському та Чорному морях та раціонального їх використання можливо довести вилов риби і морепродуктів у цих водоймах до 160 тис. тонн.

Потенційні можливості вилову риби у внутрішніх водоймах наукою оцінюються в межах 100-130 тис. тонн на рік, у тому числі 50 тис. тонн риби у водосховищах, річках, озерах та 70-80 тис. тонн у ставкових господарствах.

У галузі виробництва рибопродукції насамперед мають здійснюватися реконструкція і технічне переоснащення берегових рибопереробних підприємств з метою випуску конкурентоспроможної як на вітчизняному, так і на світовому ринку рибної продукції, розширення її асортименту, особливо асортименту продукції з великою доданою вартістю.

Необхідно створювати кредитно-фінансові та податкові умови, які б стимулювали збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту та підвищення якості рибопродукції.

Перспективу розвитку рибпромислового флоту необхідно розглядати в двох напрямках:

- раціональне використання наявних суден, особливо тих, термін експлуатації яких перевищив нормативний термін або наближається до нього, проведення їх модернізації та технічного переоснащення;
- поповнення флоту з новобудов на основі обґрунтованого вибору груп і типів суден.

За останні роки державою практично не виділялося коштів на придбання рибпромислових суден з новобудов. Коштів, отриманих підприємствами від господарської діяльності, амортизаційних відрахувань та реалізації списаних суден, недостатньо для забезпечення виконання зазначеної Програми.

З метою прискорення та повної реалізації наміченого цією Програмою у складі першочергових заходів державної політики стабілізації і розвитку галузі необхідно підготувати та прийняти в установленому порядку рішення щодо:

- виділення Національним банком України цільових довготермінових кредитних ліній судновласникам під конкретні проекти будівництва суден на вітчизняних суднобудівних заводах;
- передбачення у Державному бюджеті України виділення коштів для будівництва суден та швидкісних катерів для органів рибоохорони;
- створення лізингового фонду для будівництва суден для потреб підприємств рибного господарства;
- зниження розмірів або повного звільнення судновласників на період створення і освоєння нових типів суден від податку на прибуток з цільовим призначенням оплати кредиту;
- відміни мита на імпорт судового обладнання і запасних частин до нього.

У галузі рибного господарства здійснюються процеси реформування власності відповідно до прийнятих в Україні законодавчих актів та затверджених програмних документів.

Доцільно, за участю реформованих акціонерних товариств рибної галузі, створити Державну акціонерну компанію, зосередивши в ній управління державними пакетами акцій та майном, яке не увійшло до статутних фондів акціонерних товариств. Це ґрунтується на необхідності здійснення єдиної технологічної політики у вирощуванні риби в умовах обмежених фінансових можливостей, проведення спільної роботи по відтворенню рибних запасів, селекційної та племінної справи у рибництві.

Пропонується провести реструктуризацію державних підприємств океанічного промислу шляхом створення на першому етапі державних акціонерних компаній. Це дозволить забезпечити більш конкурентні умови діяльності в рибній галузі і підвищити її ефективність.

У галузі рибного господарства має продовжуватися робота, спрямована на розвиток підприємств і організацій усіх форм власності, підтримку малого і середнього бізнесу.

У вирішенні завдань, що стоять перед галуззю рибного господарства щодо відродження вітчизняного виробництва рибної продукції, важлива роль належить науково-технічному забезпеченню. Пріоритетними напрямками наукового супроводження діяльності рибного господарства мають стати:

- наукове обґрунтування обсягів сировинної бази та раціонального рибальства;
- аквакультура;
- охорона водних екосистем;
- технології переробки водних біоресурсів.

Недофінансування наукових установ зумовлює відставання фундаментальних і прикладних досліджень від сучасного світового рівня і призводить до зменшення дослідженої сировинної бази для вітчизняного рибальства, погіршення стану рибогосподарських водойм, зумовлює низький рівень технологічної і технічної бази виробництва, неконкурентоспроможності продукції, зниження обсягів виробництва. Крім того, це зумовлює значний відтік високопрофесійних наукових кадрів, а відповідно і втрати сучасних наукових напрацювань.

Тому фінансування досліджень, які мають першочергове значення для гарантування продовольчої безпеки, виробництва і забезпечення населення харчовою, а народного господарства – технічною рибною продукцією, має здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету.

Науково-дослідні роботи регіонального характеру або необхідні конкретним підприємствам повинні фінансуватися за рахунок коштів місцевих бюджетів і власних коштів підприємств [10].

Динаміка торгівлі рибою більш потужна у країнах, що розвиваються, порівняно з розвиненими країнами. Так за 6 місяців 2007 року зростання експорту риби та рибопродуктів у зіставленні з попереднім роком з країн, що розвиваються, зріс на 8 %. Загалом 50 % обсягів світового експорту риби та рибопродуктів припадає на країни, що розвиваються.

Найбільші обсяги експорту здійснює Китай, В'єтнам та ЄС, що складає 71 % світового експорту, найбільші імпортери – Японія, США, ЄС. Японія також є лідером у споживанні риби та рибопродуктів. Рівень споживання складає 65 кг на людину в рік, у той час, як у США – 24 кг, ЄС – 20 кг. Основні обсяги експорту риби та рибопродуктів до цих країн надходять з Китаю та В'єтнаму. В'єтнам у 2007 році знаходився на 8 місці серед країн-експортерів.

Споживання риби та рибопродуктів у світі зростає, здебільшого це відбувається через збільшення чисельності населення, незначна частка – через зростання споживання на душу населення.

В умовах світової економічної кризи прогнозується збільшення споживання риби через її популярність та доступність порівняно з іншими видами продуктів тваринного походження, збільшення споживання делікатесних рибопродуктів та збільшення популярності промислових риб малих розмірів через їх низьку вартість. Наприклад, Албанія та Вірменія звертають значну увагу на розвиток аквакультури. Вірменія, завдяки сприятливому клімату та наявності водойм, має великі рибоводні господарства. Рибогосподарський сектор Вірменії є прибутковою та перспективною галуззю. У Болгарії розвинена аквакультура. Вилов складає 20 тис. тонн риби в рік. На території Болгарії є 250 тис. штучних резервуарів, що належать державі. Вирощуються здебільшого прісноводні види риб та мідії на узбережжі Чорного моря, в горах

високогірна форель (більшість у садках). Зі вступом до ЄС у рибному господарстві Болгарії з'явилися значні проблеми з фінансуванням розвитку аквакультури. Середній рівень споживання риби в Болгарії через її непопулярність, що обумовлено культурними традиціями, складає 4 кг на одну людину в рік. Тому є необхідність проводити популяризацію риби та рибопродуктів серед населення Болгарії.

Україна веде океанічний і морський промисел, має промисловий флот, проте він дещо застарілий і його чисельність незначна. Так, якщо у 1991 було 309 суден, то у 2008 р. – 69, щодня рибалють близько 17 суден. У складі українського океанічного та морського флоту лише 11 суден, молодших 10 років.

Через зношеність суден знижується вилов риби. Так у 1990 році було добуто 1066 тис. тонн, у 2004 році – 226 тис. тонн, у 2007 році – 207 тис. тонн. У 2008 році спостерігалось деяке підвищення вилову, що становило 214 тис. тонн.

Виробництво риби в аквакультурі складає близько 20 тис. тонн, на 80 % це короп та рослиноідні види риб. Україна має більше 1600 компаній у рибогосподарській галузі, де працюють більше 40 тисяч осіб.

Споживання риби та рибопродуктів однією людиною в рік складає більше 14 кг. Обсяги імпортованої продукції склали за 2008 рік більше 582 тис. тонн. Основні види риб, які споживає населення України, – це оселедці, скумбрія та лосось. Водночас рибогосподарський сектор України потребує значних інвестицій, що в середньому становить більше 900 млн євро.

Суперечки в межах СОТ вирішуються шляхом надання рекомендацій тій чи іншій стороні щодо надання аргументів та вжиття певних заходів. У випадку, якщо аргументи не надаються, а заходи не виконуються, приймаються відповідні фінансові санкції до країн, які порушують законодавство та відповідні угоди. Загалом у СОТ існує декілька основних принципів – це заборона дискримінації, встановлення однакових для всіх санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) і недопущення технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ).

На нашу думку, адаптація можлива при вирішенні трьох фундаментальних проблем, що безпосередньо впливають на форму економічного механізму підприємства:

- проблема підприємництва: уточнення або переорієнтація сфер діяльності підприємства. Для новоствореного підприємства ця проблема полягає в конкретизації попереднього, відносно невизначеного напрямку і секторів ринку, що неминуче наштовхується на труднощі технічного й адміністративного характеру при новій орієнтації давно наявних підприємств;
- технологічна проблема: створення технічної системи, яка забезпечила можливість реалізації попереднього рішення, а саме – вибір технології, переформування інформаційної мережі та системи контролю;
- адміністративна проблема: визначення структур і процедур, які б забезпечували нормальне функціонування підприємства.

Послідовне вирішення цих проблем формує цикл адаптації підприємства. Кожне визначає свою стратегію адаптації з огляду на особливості.

За рахунок внутрішньої спеціалізації та кооперування великі підприємства, на відміну від малих, мають більші можливості підвищувати загальний рівень кваліфікації персоналу, завантажувати обладнання, зменшувати витрати на складські та транспортні операції, рекламу та ін. Концентрація фінансових і людських ресурсів у великих корпораціях дає змогу останнім здійснювати внутрішньофірмову диверсифікацію капіталу з однієї галузі економіки в іншу, що поряд з тими перевагами, які вони мають за рахунок концентрації ресурсів, дає їм можливість існувати навіть у

найбільш несприятливих для економіки періодах. Диверсифікація поряд з науково-технічним прогресом стала головним напрямком підприємництва великого капіталу. Найважливішою рисою підприємства в сучасних умовах господарювання має бути адаптація до змін навколишнього середовища. Вибір тієї чи іншої форми функціонування його економічного механізму значною мірою залежить також і від того, яку ринкову політику проводить, яких стратегічних цілей намагається досягти: чи визначити та захопити нову ринкову нішу, чи забезпечити стабільну діяльність, чи не звертати увагу на зміну ринкових умов функціонування.

Список літератури

1. Гришова, І. Ю. Пріоритетні напрями реструктуризації як метод підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй // Економічний простір: Збірник наукових праць. – №100. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – С. 125-136.
2. Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства України на 2012-2016 роки: затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1245 від 23.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.
3. Довбыш, О. Э. Зарубежный опыт развития морской аквакультуры и ее приоритетные задачи в Украине / О. Э. Довбыш // Рибне господарство України. – № 2. – 2010. – С. 2-9.
4. Киселев, В. К. Об оздоровлении рыбохозяйственного комплекса / В. К. Киселев // Рыбное хозяйство. – 2005. – № 5. – С. 29-31.
5. Кластери рибодобування, рибопереробки, аквакультури. Українські кластери / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-ribodobuvannya-ribopererobki-akvakulturi>.
6. Козій, С. Перспективи розвитку ринку риби і рибної продукції / С. Козій // Экономические инновации. Вып. 19: Приоритеты преобразований в экономике. Сборник научных работ. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2004. – С. 230-236.
7. Корельский, В. Ф. Регулирование конкурентных отношений при промысле водных биологических ресурсов / В. Ф. Корельский, А. Н. Макоедов // Вопр. рыболовства. – 2004. – Т. 5, № 3 (19). – С. 385-394.
8. Красноручький, О. О. Оцінка характеру реалізації економічних інтересів суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції / О. О. Красноручький // Вісник ХНАУ. Сер. «Економіка АПК і природокористування». – № 3. – 2010. – С. 62-73.
9. Красноручький, О. О. Теоретико-методологічні аспекти оцінки розвитку конкуренції та ефективності збуту сільськогосподарської продукції / О. О. Красноручький // Вісник ТНЕУ. — № 2 (53). — 2013. — С. 90-99.
10. Гришова, І. Ю. Система организационно-экономических инструментов коммерциализации экотехнологий/ И. Ю. Гришова, Т. В. Бутенко // Материалы конференции. Социальная ответственность бизнеса: сборник научных трудов под ред. Анисимовой Ю. А. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2014 г. – С. 17-24.
11. Скупський, Р. М. Марикультура Чорного моря – концептуальні засади створення рибогосподарського кластеру / Р. М. Скупський // Економічний форум. – 2015. – №1. – С. 86-101.
12. Язлюк, Б. О. Методика оцінки рівня згладжування економіко-інституціональної й соціально-економічної асиметрії розвитку внутрірегіональних територій/

Б. О. Язлюк // Зб. наук. праць Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2014. – Вип. 37. – Частина II. – С. 57–63 [Серія: Економічні науки.]

13. Gryshova, I. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness/ I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.

References

1. Hryshova, I. Yu. & Mityay, O. V. (2015). Priorytetni napryamy restrukturyzatsiyi yak metod pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryyemstv. *Ekonomichnyy prostir*, 100, 125-136.
2. *Derzhavna tsil'ova ekonomichna prohrama rozvytku rybnoho hospodarstva Ukrayiny na 2012-2016 roky*. (2011). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.
3. Dovbysh, O. E. (2010). Zarubezhnyy opyt razvitiya morskoy akvakul'tury i ee prioritetnye zadachi v Ukraine. *Rybne hospodarstvo Ukrayiny*, 2, 2-9.
4. Kyselev, V. K. (2005). Ob ozdorovlenii rybokhozyaystvennoho kompleksa. *Rybnoe khozyaystvo*, 5, 29-31.
5. *Klasteri rybodobuvannya, rybopererobky, akvakul'tury. Ukrayins'ki klasteri*. (n.d.). Retrieved from: <http://ucluster.org/universitet/klasteri-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-ribodobuvannya-rybopererobki-akvakulturi>.
6. Koziy, S. (2004). Perspektyvy rozvytku rynku ryby i rybnoyi produktsiyi. *Ekonomicheskije innovatsii*, 19, 230-236.
7. Korel'sky, V. F. & Makoedov, A. N. (2004). Rehulirovanie konkurentnykh otnosheniy pri promysle vodnykh biolohicheskikh resursov. *Vopr. Rybolovstva*, 5, 3(19), 385-394.
8. Krasnoruts'ky, O. O. (2010). Otsinka kharakteru realizatsiyi ekonomichnykh interesiv sub'yektiv rynku sil's'kohospodars'koyi produktsiyi. *Visnyk KhNAU*, 3, 62-73.
9. Krasnoruts'ky, O. O. (2013). Teoretyko-metodolohichni aspekty otsinky rozvytku konkurentsiyi ta efektyvnosti zbutu sil's'kohospodars'koyi produktsiyi. *Visnyk TNEU*, 2 (53), 90-99.
10. Hryshova, Y. Yu. & Butenko, T. V. (2014). Systema orhanizatsionno-ekonomicheskyykh instrumentov komertsializatsii ekotekhnolohii. *Sotsyal'naya otvet-stvennost' byznesa*. Tol'yatty: Yzd-vo THU.
11. Skups'ky, R. M. (2015). Marykul'tura Chornoho morya – kontseptual'ni zasady stvorennya rybohospodars'koho klasteru. *Ekonomichnyy forum*, 1, 86-101.
12. Yazlyuk, B. O. (2014). Metodyka otsinky rivnya z-hladzhuvannya ekonomiko-instytutsional'noyi y sotsial'no-ekonomichnoyi asymetriyi rozvytku vnutrirehional'nykh terytoriy. *Zb. nauk. prats' Cherkas. derzh. tekhnol. un-t*, 37(II), 57–63.
13. Gryshova, I., Kryukova, I., Mityay, O. (2015). Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnyy chasopys-XXI*, 5-6, 24–27.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2016 р.